

Zij wisten natuurlijk dat er Nederlandse geheime diensten bestonden, maar daar bleef hun kennis toe beperkt. Gerbrandy stond op het standpunt dat zijn ambtgenoten die er niet rechtstreeks mee te maken hadden, zo weinig mogelijk van de werkzaamheden van de geheime diensten moesten weten. Er werd in het kabinet nauwelijks een woord over gewisseld, 'de problemen van de geheime dienst waren', zo deed Gerbrandy aan de Enquêtecommissie weten, 'voor de persoonlijke verantwoordelijkheid van de betrokken minister.'¹

Wat de koningin betreft: zij heeft, zoals wij reeds in hoofdstuk 6 vermelden, er geen weet van gehad dat SOE in '41 begonnen was, sabotage-agenten naar Nederland te sturen. Zij was een tegenstandster van sabotage omdat zij represailles tegen de burgerbevolking dachtte. Het *Plan for Holland* (waar de voortzetting van het *Englandspiel* uit voortvloeide) is met haar besproken; dat zij dat plan goedgekeurd heeft, kan slechts geschied zijn op grond van de overweging dat de vorming van een ondergronds leger dat pas op het daartoe geschikte moment tot actie zou overgaan, zinvol leek. Van september '44 af had zij belangstelling voor de vorming van de Binnenlandse Strijdkrachten, d.w.z. voor het werk van het Bureau Bijzondere Opdrachten, maar groter, veel groter, was haar belangstelling voor alles wat met het inlichtingenwerk samenhang: de inlichtingendienst stelde haar, zo meende zij, in staat precies te volgen hoe in het 'vernieuwde' Nederland gehandeld en gedacht werd. 'De koningin is', zei van 't Sant in april '43 tegen Pinto², 'boven alles in deze dienst geïnteresseerd en beschouwt deze dienst als de meest belangrijke.'³ Anders gezegd: zij zag het hoofd van die dienst als de belangrijkste functionaris in het Nederlandse milieu te Londen. Het kan haar slechts verheugd hebben dat haar vertrouwde medewerker van 't Sant in juli '40 de leiding van het inlichtingenwerk in handen kreeg, en het was geen toeval dat zij twee jaar later, in de zomer van '42, poogde hem hoofd te maken van het Bureau Inlichtingen.

Dat van 't Sant een omstreden figuur was, hebben wij reeds enkele malen in dit deel alsook in dit hoofdstuk opgemerkt, daarbij onderstrepend dat hij in het midden van de jaren '30 ernstig in opspraak was geweest. Wat was gebeurd? En wat was de achtergrond van de speciale vertrouwensrelatie tussen koningin Wilhelmina en van 't Sant welke in Londen van meet af

¹ Men vindt deze uitlating, afgedrukt in het vierde Enquêteverslag, deel a, p. 491, niet in de aan Gerbrandy afgenomen verhoren - hij heeft de betrokken verklaring dus niet op de normale wijze afgelegd. ² Pinto die twee jaar lang een leidende functie had gehad in de *Patriotic School* (het verhoorcentrum van alle uit Europa ontsnapten), was in '43 verbonden aan de Politiebuitendienst. ³ Rapport, 30 april 1943, van O. Pinto (dep. van justitie (Londen)), p. 62.